

نقش رشد هوشمند در جهت دهی به طراحی فضاهای عمومی شهر

وحیده زکی زاده^۱، پرینا رضائی نیارکی^۲، ملیحه آقائی^۳

^۱ کارشناسی ارشد مدیریت دولتی گرایش منابع انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بارجین

^۲ کارشناسی حسابداری، دانشگاه بین المللی امام خمینی قزوین

^۳ کارشناسی معماری بافت فرسوده، دانشگاه علمی کاربردی واحد شهرداری

چکیده

فضاهای عمومی شهری به عنوان ظرف رخدادهای فعالیت های ضروری، انتخابی و اجتماعی شهروندان؛ بستر تحقق حیات مدنی، تجلی تکثرگرایی و وجود تعاملات اجتماعی است و لزوم امکان حضور در این فضاها، ضرورتی انکارناپذیر و غیرقابل اغماض در سنجش مطلوبیت آنها تلقی می شود که فقدان آن، بنحوی معنادار، کاهش قابلیت عمومی بودن فضاهای شهری را موجب می گردد. در همین راستا پژوهش حاضر با توجه به نقش رویکرد رشد هوشمند شهری در برنامه ریزی مطلوب طراحی شهری به دنبال بررسی رابطه بین این رویکرد و ایجاد فضای عمومی شهری می باشد. بنابراین در انی تحقیق روش جمع آوری داده ها به صورت پیمایشی با استفاده از ابزار پرسشنامه بوده است. جامعه آماری پژوهش نیز از شهروندان شهر تهران بهره گرفته شده است. برای تجزیه و تحلیل داده های پرسشنامه ها از نرم افزار SPSS و جهت ارزیابی فرضیه اصلی پژوهش از آزمون تحلیل واریانس یک راهه ANOVA و آزمون t تک نمونه ای بهره گیری شده است. براساس یافته های پژوهش مشخص گردید که نگرش رشد هوشمند شهری بایستی در برنامه ریزی کالبدی شهر جهت ایجاد محیط مطلوب مورد استفاده قرار گیرد. به واقع در نتیجه این پژوهش باید بیان کرد که رشد هوشمند شهری در طراحی شهری در ابعاد کیفیت زندگی، عدالت شهری، پایداری زیست محیطی، توسعه زیرساخت ها و تناسب منظر شهری می تواند تاثیر بسزایی دارد.

کلمات کلیدی: رشد هوشمند، شهر، طراحی، فضای شهری

۱. بیان مسئله

فضاهای عمومی شهری به دلیل ساختار کالبدی و کارکرد اجتماعی شان، مهم ترین وسیله در جهت تقویت جامعه ی مدنی به عنوان عرصه مشارکت تمامی گروه ها اعم از زنان و مردان هستند (رضازاده، ۱۳۹۸: ۱۲). و انسانها به عنوان استفاده کنندگان فضاهای عمومی شهر بایستی بتوانند به راحتی از فضاهای عمومی شهری استفاده کرده و در آن احساس آرامش داشته باشند. اما بررسی ها نشان می دهد که طراحی فضای عمومی شهری جهت استفاده یکسان متممی احاد جامعه طراحی نمی شوند (رفعیان و ضابطیان، ۱۳۹۷: ۵). فضاهای عمومی شهری به عنوان ظرف رخدادهای فعالیت های ضروری، انتخابی و اجتماعی شهروندان؛ بستر تحقق حیات مدنی، تجلی تکثرگرایی و وجود تعاملات اجتماعی است و لزوم امکان حضور در این فضاها، ضرورتی انکارناپذیر و غیرقابل اغماض در سنجش مطلوبیت آنها تلقی می شود که فقدان آن، بنحوی معنادار، کاهش قابلیت عمومی بودن فضاهای شهری را موجب می گردد (حبیبی، ۱۳۹۴: ۱۰). بنابراین، فضای عمومی شهری عنصر اساسی ساخت شهر است که با کانون راهبردهای اجتماعی مربوط می شود و شکل دهنده ی رفتار و زندگی اجتماعی افراد است (کورنیواتی، ۲۰۱۸: ۲۵). امروزه نقش و اهمیت فضاهای عمومی شهری با تأکید بر طراحی، فارغ از محدودیت های جنسیتی، سنی و توانایی استفاده کنندگان، به عنوان مکانی مطلوب برای تمام گروه های اجتماعی به خوبی احساس می شود (گارسیا، ۲۰۱۴: ۱۲).

بسیاری از کارشناسان معتقدند ایمنی شهرها منوط به امکان استفاده همه گروه های سنی-جنسی از فضاها بوده و تفاوت های جنسی و سنی در ساختار شهرها باید مورد توجه قرار گیرند (گلی، ۱۳۹۸: ۳). ساخت و ساز و برنامه ریزی شهری نادرست استفاده اقشار مختلف جامعه را از فضاهای عمومی شهری تحت تاثیر قرار می دهد؛ به طوری که گاهی به خاطر نبود توجه کافی به سالمندان، معلولان، کودکان و زنان از زندگی سالم و صحیح شهری محروم می مانند. در این میان، زنان، به سبب محدودیت های اجتماعی و فرهنگی موجود در کشور، عمدتاً امکان بهره مندی از فضاهای عمومی شهری را ندارد. از سوی دیگر، این فضاها عموماً فضاهای مردانه بوده و به سبب ویژگی های کالبدی خود امکان حضور ایمن را برای زنان فراهم نمی سازد (رضایی، ۱۳۹۵: ۵).

همچنین رویکرد اولیه در توسعه ی فضاهای عمومی، ایجاد محیطی است که به وسیله ی گروههای جنسی و سنی گوناگون مورد استفاده قرار گیرد؛ چرا که این قابلیت، معیار و شاخصی برای موفقیت چنین فضاهایی است به عبارتی، همه حق دارند از بودن در فضا لذت ببرند. (رضازاده، ۱۳۹۳: ۱۲).

به هر حال فارغ از اینکه فضا عمومی را چگونه تفسیر کنیم، باید گفت عرصه های عمومی فضا باید به گونه ای نظام یابند که بتواند حضور شهروندان را بدون دغدغه ها و محدودیت های فردی و اجتماعی در جوامع، در بستر تعاملات و مراودات اجتماعی که می تواند بستری برای توسعه و شکل گیری هویت فردی و اجتماعی باشند (مجیدی خامنه و همکاران، ۱۳۹۶: ۶). یکی از رویکردهای جدید برای تامین رضایت و حضور بیشتر شهروندان در فضاهای عمومی شهری، توسل به رشد هوشمند شهری در طراحی فضاهای عمومی شهری و ایجاد تسهیلات و خدمات اختصاصی برای آنان است (مهدیزاده، ۱۳۹۷: ۵).

به واقع شهر سازان به این نکته توجه نموده اند که فناوری های مبتنی بر رشد هوشمند شهری به مفهوم خاص، می تواند کاربردهای فراوانی در طراحی الگوهای شهری می تواند داشته باشد (ماتیه، ۲۰۱۸: ۸۲). بگونه ای که برخی از صاحب نظران بر

1 Cornivati

2 Garcia

33 Mathie, A

طراحی شهری و برنامه ریزی کالبدی تاکید داشته اند، برخی دیگر روی ملاحظات برنامه ریزی زیست محیطی متمرکز شده و عواملی چون کیفیت هوا، آب و سیستم های طبیعی را مورد توجه قرار داده اند (فیلاوا، ۲۰۲۱: ۳۵). براین اساس مبحث رشد هوشمند شهری یک روند بین المللی از سیاست های شهری با هدف بهبود کیفیت محیط کالبدی شهروندان ساکن در مناطق شهری با استفاده از فناوری های مدرن و استقرار فناوری ها برای رسیدگی به مسائل ایجاد شده توسط جمعیت بسیار زیاد است (آلدرته، ۲۰۲۱: ۶۵). به واقع از آنجا که حضور روزمره شهروندان در فضاهایی عمومی که بدان دسترسی دارند دارای مشکلات می باشد، بنابراین شناخت نیازها و طراحی خلاقانه فضاهایی که شهروندان بدان دسترسی دارند گام بلندی در شناخت واقعیت اجتماعی زندگی آنان در شبکه اجتماعی زندگی امروز است و توجه به این امر (ایجاد فضاهای عمومی خلاقانه شهری مناسب جهت حضور همه شهروندان)، موجب ارتقای کیفیت فضاهای عمومی شهری نیز خواهد شد (پورمحمدی، ۱۳۹۴: ۳).

بنابراین با توجه به ضرورت موضوع بررسی ابعاد و مولفه های فضاهای عمومی شهری با تکیه بر رشد هوشمند شهری، در این پژوهش این موضوع بررسی می شود. به واقع طراحی خلاقانه فضاهای عمومی شهری از ابزارهای بسیار مهم حضور شهروندان در راستای کاهش تنش ها و پیامدهای عدم حضور موثر آنان محسوب می شود. (زیاری و همکاران، ۱۴۰۰: ۲). در همین راستا جهت استفاده بهینه شهروندان از فضاهای عمومی شهری نیاز به طراحی خلاقانه فضای عمومی براساس معیارهای رشد هوشمند شهری نیاز به شناخت عمیق از وضعیت موجود و ارائه راهکارهای مفید می باشد. بنابراین درک وضعیت این فضای عمومی شهر می تواند در برنامه ریزی و تصمیم گیری مدیران جهت طراحی خلاقانه فضاهای عمومی شهری برای شهروندان بسیار مؤثر باشد و به دلیل وجود عدم قطعیت و نیاز به پیش بینی آینده های محتمل، هدف از اجرای پژوهش حاضر بررسی وضعیت طراحی فضای عمومی شهری براساس شاخص های شهر هوشمند می باشد تا نتایج این تحقیق بتواند برای برنامه ریزان، خط مشی گذاران، تحلیل گران و مدیران در رفع چالش موثر واقع گردد.

۲. روش تحقیق

تحقیق کنونی از نظر هدف از لحاظ روش «توصیفی-تحلیلی» بصورت کمی و با توجه به اهداف تحقیق و مؤلفه های مورد بررسی توسعه ای کاربردی است. در این تحقیق برای جمع آوری داده های تحقیق به صورت توأمان از روش های کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق بدین صورت بوده است که تعداد ۳۹۴ پرسشنامه نیز در بین شهروندان ساکن شهر توزیع و سپس جمع آوری گردیده است. برای بررسی اثرگذاری رشد هوشمند شهری بر طراحی فضای عمومی شهر از روش مطالعات اسنادی و بررسی مطالب مرتبط با موضوع استفاده شده است، و جهت ارزیابی فرضیه اصلی پژوهش از آزمون تحلیل واریانس یک راهه ANOVA و آزمون t تک نمونه ای بهره گیری شده است.

۳. ادبیات تحقیق

۱.۳ فضای عمومی شهر

با تعریف فضاهای عمومی شهری به عنوان ظرف رخداد فعالیت های ضروری، انتخابی و اجتماعی شهروندان و بستر تحقق حیات مدنی، منطقی، تجلی کثرتگرایی، وجود تعاملات اجتماعی و لزوم امکان حضور شهروندان در این فضاها، ضرورتی انکارناپذیر و غیرقابل اغماض در سنجش مطلوبیت آنها تلقی می شود و متقابلاً فقدان آن، بنحوی معنادار، کاهش قابلیت عمومی بودن فضاهای شهری را موجب می گردد. استفاده از فضای عمومی، تجربه ای است که برای همه ی افراد یکسان نبوده و سن، جنس، طبقه اجتماعی و هویت قومی بر روی شیوهی زندگی شهری و درک آنها از فضای عمومی تاثیرگذار می باشد (Ramon-Garcia, 2017) از آنجا که استفاده ی شهروندان از فضای

⁴ Fialová,

⁵ Alderete

عمومی و تجربه ی آن ها، موضوع بسیاری از تحقیقات اخیر بوده است (Day, 2016) نتایج نشان می دهند که زنان و مردان ادراک و استفاده های متفاوتی از فضاهای عمومی دارند (Mozingo, 2019) اگرچه فضاهای عمومی به منظور استفاده ی عموم مردم فارغ از جنسیت، قوم و ... ایجاد می شوند، ولی تعدادی از ساکنین، دسترسی محدودتری نسبت به دیگران به اینگونه فضاها داشته (Brady, 2017) پاول (۲۰۱۹) معتقد است که زنان و مردان، فضا را به طور مشترک و عام و فضای عمومی را به طور خاص و متفاوت تجربه می کنند. وی این امر را تا حدودی ناشی از دلایل زیر می داند: ادراک و شناخت متفاوتشان از محیط که اساسا برپایه ی هنجارهای اجتماعی- فرهنگی درگیر با آن، استوار است. و اینکه آنها در معرض دیدگاه های متفاوتی از مشروعیت های اجتماعی قرار دارند بر این اساس، فضاهای عمومی، معانی متعدد و متنوعی را با توجه به فعالیت های روزمره زنان و مردان به خود میگیرند. بنابراین ضروری است تا در راستای رفع این مسئله و دسترسی آسان بانوان به فضاهای سبز شهری راه کارهای لازم اندیشیده شوند.

۲,۳ رشد هوشمند شهری

رشد هوشمند شهری یک روند بین المللی از سیاست های شهری با هدف بهبود کیفیت زندگی شهروندان ساکن در مناطق شهری با استفاده از فناوری های مدرن و استقرار فناوری ها برای رسیدگی به مسائل ایجاد شده توسط جمعیت بسیار زیاد است (آلدرت، ۲۰۲۱: ۶۵). مفهوم شهر هوشمند به دنبال پرداختن به مسائل شهرنشینی، به ویژه مصرف زمین، آلودگی محیط زیست، نیازهای انرژی و ازدحام حمل و نقل است. و شهر هوشمند مستلزم مجموعه متنوعی از ابتکارات برای توسعه سامانه های حمل و نقل بهتر و سیاست های نوآورانه صرفه جویی در انرژی است (کونزمن، ۲۰۱۲: ۲۵). علاوه بر این رشد هوشمند شهری مشکلات شهری را در حمایت از کیفیت زندگی شهروندان، حفظ پایداری و درگیر کردن شهروندان از طریق سیاست های حاکمیت شفاف را نشان می دهد (لئون و روزن، ۲۰۲۰: ۱۵). به واقع شهر هوشمند شامل جنبه های جامع و یک پارچه زندگی شهری برای بهبود مراقبت های بهداشتی، اقتصاد، فرهنگ، حاکمیت، حمل و نقل و مناطق سبز است (میونگ^۹ و همکاران، ۲۰۲۱).

این مفهوم فرصت های بی سابقه ای را برای مقابله با چالش های بزرگی فراهم می آورد که شهرها با آنها مواجه هستند (پورا احمد و همکاران، ۱۳۹۸). یکی از این چالش ها، باززنده سازی مراکز فرسوده شهری در قالب این نوع توسعه است (پیزر، ۲۰۰۱). بر همین اساس اثر این توسعه می تواند قدمی بسیار نوآورانه، ندیشمندانه و آینده نگرانه در مسیر مبحث گردشگری محسوب شود؛ به بیان دیگر شهر هوشمند با ایجاد اجتماعی سازی، بهبود تصویر ذهنی، جوانب فعالیت و محتوا و در نهایت ارتباط و دسترسی انسان محورانه، به برنامه ریزی هرچه بهتر توسعه شهری با تکیه بر گردشگری هوشمند کمک می کند (علی و آتوا، ۲۰۱۳).

۴. یافته های تحقیق

برای بررسی فرضیات تحلیلی پژوهش در راستای موضوع تحقیق به با استفاده از آزمون t تک نمونه ای اقدام شد. ابتدا با استفاده از مطالعه اسنادی و وضع موجود به گردآوری و تدوین اولیه شاخص های مرتبط با حوزه مطالعات نظری اقدام شد و سپس با استفاده از نظرات کارشناسان کیفیت آنها برای انجام پژوهش به تدوین نهایی این شاخص ها اقدام شد.

^۶ Alderete

^۷ Kunzmann

^۸ Leon & Rosen

^۹ Myeong

^۱ Peiser

فرضیه پژوهش: به نظر می‌رسد که برنامه ریزی متناسب با رشد هوشمند شهری در طراحی مطلوب کالبد شهری می‌تواند موثر باشد.

جدول ۱: نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه ANOVA

Sig.	F	میانگین مجدورات	df	مجموع مجدورات		
.۳۳۵	۱.۱۳۴	.۶۸۶	۳	۲۰.۵۷	واریانس بین گروهی	کیفیت زندگی
		.۶۰۵	۳۹۰	۲۳۵.۸۸۳	واریانس درون گروهی	
			۳۹۳	۲۳۷.۹۴۱	واریانس کل	
.۰۱۲۴	۱.۹۲۹	۱.۸۹۹	۳	۵.۶۹۸	واریانس بین گروهی	عدالت شهری
		.۰۹۸۵	۳۹۰	۳۸۴.۰۱۶	واریانس درون گروهی	
			۳۹۳	۳۸۹.۷۱۴	واریانس کل	
.۰۰۳۷	۲.۸۵۳	۱.۸۵۷	۳	۵.۵۷۲	واریانس بین گروهی	پایداری زیست محیطی
		.۰۶۵۱	۳۹۰	۲۵۳.۸۶۳	واریانس درون گروهی	
			۳۹۳	۲۵۹.۴۳۴	واریانس کل	
.۰۲۴۷	۱.۳۸۶	۱.۰۹۱	۳	۳.۲۷۳	واریانس بین گروهی	توسعه زیرساخت‌ها
		.۰۷۸۷	۳۹۰	۳۰۷.۰۲۲	واریانس درون گروهی	
			۳۹۳	۳۱۰.۲۹۵	واریانس کل	
.۰۲۸۶	۱.۲۶۵	.۰۸۲۲	۳	۲.۴۶۵	واریانس بین گروهی	تناسب منظر شهری

		۰.۶۵	۳۹۰	۲۵۳.۳۶۱	واریانس درون گروهی	
			۳۹۳	۲۵۵.۸۲۶	واریانس کل	

به منظور بررسی اینکه آیا وضعیت طراحی فضاهای عمومی شهری در سطح متفاوتی است یا خیر؛ از آزمون تحلیل واریانس یکراه استفاده گردید. این نتایج در جدول نشان داده شده است. بر اساس این نتایج، مقدار F برای همه شاخص ها در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ معنی دار نبود. لذا می توان گفت وضعیت طراحی فضاهای عمومی شهری در سطح متفاوتی نمی باشد.

جدول ۲: نتایج آزمون لوین مبنی بر همگنی واریانس ها

معنی داری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	F	
.۲۳۸	۳۹۰	۳	۱.۴۱۵	کیفیت زندگی
.۳۵۹	۳۹۰	۳	۱.۰۷۷	عدالت شهری
.۱۸۴	۳۹۰	۳	۱.۶۱۹	پایداری زیست محیطی
.۱۷۸	۳۹۰	۳	۱.۶۴۷	توسعه زیرساخت ها
.۶۳۲	۳۹۰	۳	.۵۷۵	تناسب منظر شهری

همانطور که در جدول فوق مشاهده می شود مفروضه همگنی واریانس ها نیز رعایت شده است ($p\text{-value} \geq$). در ادامه به منظور بررسی فرضیه پژوهش از آزمون t تک نمونه ای استفاده شد.

جدول ۳: نتایج آزمون t تک نمونه ای

Sig	df	t	اختلاف زوجی				متغیر	
			۹۵٪ فاصله اطمینان اختلاف		تفاوت میانگین	میانگین فرضی		میانگین مشاهده شده
			حد بالا	حد پایین				
.000	393	7.931	.3880	.2338	.31091	۳	3.3109	کیفیت زندگی
.000	393	6.897	.4447	.2474	.34602	۳	3.3460	عدالت شهری
.000	393	-5.899	-.1610	-.3220	-.24148	۳	2.7585	پایداری زیست محیطی
.000	393	6.231	.3669	.1909	.27893	۳	3.2789	توسعه زیرساخت ها
.935	393	-.081	.0766	-.0832	-.00330	۳	2.9967	تناسب منظر شهری

برای بررسی این فرضیه از آزمون t تک نمونه ای استفاده گردید. در جدول فوق نتایج آزمون t تک نمونه ای در زمینه بررسی تاثیر رشد هوشمند شهری به عنوان یک برنامه جدید در راستای طراحی مطلوب فضاهای عمومی شهری ارائه شده است. یافته ها نشان داد مقادیر t در سطح خطای کمتر از ۰/۰۱ معنادار بود. ($p\text{-value} \leq 0.01$). با توجه به اینکه مقدار t در

سطح خطای کمتر از ۰.۱۰ معنی دار بود، لذا نتیجه گرفته می شود که میانگین مشاهده شده با میانگین نظری تفاوت معنی داری دارد. لذا به نظر می رسد رشد هوشمند شهری به عنوان یک ظرفیت بر طراحی مناسب فضاهای شهری دارای آثار متفاوتی بوده است.

۵. نتیجه گیری

شهرنشینی و رشد شهرها تغییرات بسیاری را از سرگذرانده و با چالشهای زیادی مواجه شده است. شهر با تمام پیچیدگی ها برای رها شدن از چالش ها به طور مداوم به دنبال برنامه ریزی های مناسب شهری بوده است. در حال حاضر بیشترین تحولات جهانی در شهرها رخ می دهد، این تحولات همراه با مشکلات عدیده ای رخ می دهند، بنابراین نیاز است که برنامه های پیشنهادی جهت بهبود اوضاع و برخورد با مسائل و مشکلات پیش آمده، به صورت راهکارهای جدید خودنمایی کنند. رشد هوشمند در دنیای امروز به ویژه در شهرها که بیشترین استفاده کنندگان از این نگرش می باشند، به عنوان راه بردی راهگشا مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین از قرن بیستم به بعد رشد هوشمند شهری، به عنوان جدیدترین مبحث پیش روی شهر و ابزاری کارا به عنوان جدیدترین راهکار وارد عرصه شهر در دنیای جدید شود.

امروزه طراحی عمومی فضای شهری مساله اساسی در برنامه ریزی شهرهای آینده است، در مدیریت جدید شهری با توجه به فناوری های مرتبط با شهر هوشمند جایگاه خاصی برای تعامل شهروندان اندیشیده شده است. از آنجا که شاخص های شهر هوشمند، جدیدترین نگرش در طراحی شهری در قرون جدید است، بنابراین تغییراتی که در پرتو تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات به وقوع پیوسته است، تحولات بسیار شدیدی را در حوزه شهری پدیدار نموده است. رشد هوشمند شهری با بهبود تعاملات اجتماعی، تسهیل ارتباط بین شهروندان و همچنین مشارکت یکپارچه آنها جنبه های مدیریتی و توسعه شهری را تقویت می کند. بنابراین آنچه مهم است نه تنها شناخت این سبک از برنامه ریزی طراحی نوین شهری بلکه بازتاب آن در جامعه شهری و بطور عینی تر و صریح تر تاثیر آن بر تاملات اجتماعی شهرنشینان است. لذا در این پژوهش با بیان مفاهیم و نظریاتی در رابطه با رشد هوشمند شهری و نقش آن بر طراحی مطلوب فضای شهری به تبیین بیشتر این مفاهیم پرداخته شده است. براساس یافته های پژوهش مشخص گردید که نگرش رشد هوشمند شهری بایستی در برنامه ریزی کالبدی شهر جهت ایجاد محیط مطلوب مورد استفاده قرار گیرد. به واقع در نتیجه این پژوهش مشخص گردید که رشد هوشمند شهری در طراحی شهری در ابعاد کیفیت زندگی، عدالت شهری، پایداری زیست محیطی، توسعه زیرساخت ها و تناسب منظر شهری می تواند تاثیر بسزایی داشته باشد.

منابع

- پورا احمد، احمد؛ رشیدی، یوسف؛ اشرفی، طلا (۱۳۹۲). «دگرگونیهای حضور زنان در فضاهای عمومی شهری مورد کاوی: پارک ائلگلی و خاقانی تبریز»، نشریه زندر توسعه و سیاست، دوره ۱۱ ش ۳
- پورمحمدی، محمدرضا، خضرنژاد، پخشان (۱۳۹۴). بررسی میزان انتبای فضاهای عمومی شهری با نیازهای زنان شهر ارومیه، مجله زن سیاست، دوره ۱۳، شماره ۱
- حبیبی، میترا (۱۳۹۴)، راهنمای طراحی منظر در شهر، انتشارات دانشگاه هنر، تهران
- رحیمی، اکبر، واعظی، موسی (۱۳۹۶) ارزیابی عدالت جنسیتی در فضاهای عمومی شهری (مطالعه موردی: مرکز شهر تبریز، فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه، سال نهم، شماره سوم
- رضازاده، راضیه (۱۳۹۸). فضای شهری زمینه ساز عدالت اجتماعی، بررسی موانع و عوامل مشارکت زنان در فضای عمومی، نهاد توسعه تهران، ویژه نامه شماره هفتم، صص ۲۸-۳۰
- رضایی، سولماز؛ برومند، مریم (۱۳۹۵). «تعاملات اجتماعی زنان در فضاهای عمومی شهری: وجود یا عدم وجود»، سومین کنفرانس ملی عمران شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج، ص ۱-۵

- فیعیان، مجتبی؛ ضابطیان، الهام، بمانیان، محمدرضا (۱۳۹۷). امنیت تردد در فضاهای شهری و سنجش مشارکتی آنها در بخش مرکزی شهر تهران، مجله علمی-پژوهشی تحقیقات زنان، شماره چهارم، صص ۳۹-۵۶
- گلی، علی، شاهرخ، خواجه (۱۳۹۸). ارزیابی نگرش جنسیتی در طراحی فضاهای شهری (مطالعه موردی: پارک بانوان شمس تبریزی)، نشریه زن در توسعه و سیاست، دوره ۱۱ شماره ۲
- مجیدی خامنه، رئیسی، گذار بر احساس تأثیری ها مؤلفه تحلیل (۱۳۹۶) ح. مورد پژوهی: پارک نیاوران، منطقه یک شهرداری، امنیت اجتماعی زنان در فضاهای عمومی سبز. شماره ۵۰، فصل نامه آمایش محیط
- مهدیزاده، جواد (۱۳۹۷). در جستجوی شهری انسانیت، جستارهای شهرسازی، شماره ۲۴ و ۲۵، صص ۶-۱۹
- Alderete, M.V. (2021), *Determinants of Smart City Commitment among Citizens from a Middle City in Argentina. Smart Cities*, 4, 1113–1129. <https://doi.org/10.3390/smartcities4030059>
- Brady, Martha (2017) *Safe Spaces for Adolescent Girls, promoting healthy, safe, and productive transitions to adulthood, In Adolescent and Youth Sexual and Reproductive Health: Charting Directions for a Second*
- Day, Kristen (2016) *The Ethic of Care and Women's Experiences of Public Space, Journal of Environmental Psychology*, No 20, pp 103-124
- Fialová, J., Bamwesigye, D., Łukaszewicz, J., & Fortuna-Antoszkiewicz, B. (2021). *Smart Cities Landscape and Urban Planning for Sustainability in Brno City. Land*, 10, 1-17, <https://doi.org/10.3390/land10080870>.
- Garcia, R, Maria, D. Ortiza, A. & Parts, M. (2014). *Urban Planning, gender and the Use of Public Spaces in Pereiphral Neighborhood of Barcelona; Cities. Vol.21, No.3, pp. 215-223.*
- Garcia-Ramon, Maria Dolores; Ortiz, Anna; Prats, Maria (2017) *Urban planning, gender and the use of public space in a peripherals neighborhoods of Barcelona, Cities, Vol. 21, No. 3, pp 215 –223*
- Kurniawati, W. (2018). *Public Space for Marginal People, Social and Behavioral Sciences* 36. pp 476-484.
- Pourahmad, A, Rashidi, Y. & Ashrafi, T. (2013). *Changes in the presence of women in urban public spaces, Exploring the Park of Ael Goli and Khaghani in Tabriz, Women in Development and Politics, Vol. 11, No. 3, pp. 376-351. (Persian).*
- Reza Zadeh, R, & Maryam M. (2007). *Gender Equity in Urban Design, Women's Architecture Conference in Tehran, Tehran. (Persian).*
- Wekerle, Gerda R. (2010), "Gendered spaces of a pluralistic citizenship, in Democracy, citizenship and the global city", Elgin F. Is in Rutledge, London.